

Ženja BREZOVAR
Irma POTOČNIK SLAVIČ
Boštjan KERBLER

Starosti prijazna občina Komenda

Program *Svetovna mreža starosti prijaznih mest in občin* je mednarodni program Svetovne zdravstvene organizacije, ki ga je v slovensko okolje vpeljal Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje. Njegovo poslanstvo je izboljšati kakovost bivanja starejših oseb na različnih področjih življenja. Z raziskavo smo želeli ugotoviti, koliko je občina Komenda prilagojena potrebam starejših občanov. Pri tem smo uporabili metodologijo, ki smo jo oblikovali sami. Za merjenje starosti prijaznega grajenega in družbenega okolja smo uporabili 35 merljivih kazalnikov, razdeljenih na štiri področja: odprti prostor in stavbne površine, prevoz, bivališča in socialne mre-

že. Rezultati raziskave so pokazali, da je okolje v občini Komenda večinoma starostnikom prijazno, kar so potrdili tudi starejši občani Komende. Med posameznimi področji prihaja do odstopanj, prav tako med naselji znotraj občine. Za izboljšanje kakovosti bivanja starejših občanov smo na podlagi spoznanj oblikovali smernice in priporočila za prilagoditve okolja po meri starejših.

Ključne besede: staranje prebivalstva, bivalno okolje, starosti prijazno, dostopnost, občina Komenda

1 Uvod

Prebivalstvo v Sloveniji in po svetu se stara. Staranje prebivalstva je novejši demografski pojav, ki se je pojavil v 20. stoletju, ko se je povečal delež starih ljudi v populaciji. Dejavniki, ki so vplivali na porast absolutnega števila in deleža prebivalcev, starih 64 let ali več, so visoka rodnost v začetku 20. stoletja, zmanjšanje umrljivosti in daljša življenjska doba. Staranje prebivalstva je značilno za večino držav Evropske unije (Nacionalni inštitut za javno zdravje, 2024). Prebivalstvo, staro 65 let ali več, predstavlja več kot petino (21,3 %) vseh prebivalcev Evropske unije, po podatkih zadnjih projekcij pa se bo njegov delež v celotnem prebivalstvu do leta 2100 povečal na 32,5 %. Močno se bo povečal tudi delež najstarejših (oseb, starih 80 let ali več), ki so leta 2022 predstavljale 6,1 % celotne populacije. Njihovo število naj bi se do leta 2100 več kot podvojilo (Eurostat, 2024). Podobno sliko kažejo projekcije tudi za Slovenijo. Delež prebivalcev, ki so stari 65 let ali več in so po zadnjih podatkih Statističnega urada Republike Slovenije predstavljali 21,7 % vseh prebivalcev, naj bi se do leta 2100 povečal na skoraj tretjino (32 %) vseh prebivalcev. Enako velja za delež najstarejših. Njihov delež se bo s 5,8 % povečal na 15,4 % (Razpotnik, 2023).

Potrebe starejših oseb so pogosto specifične in se razlikujejo od tistih, ki jih imajo mlajše in srednje generacije. Naloga družbe je, da stališčem starejših prisluhne ter (so)oblikuje okolje v skladu z njihovimi potrebami in zmožnostmi, tj. starostnikom prijazno okolje. Svetovna zdravstvena organizacija (ang. *World Health Organization*; v nadaljevanju: SZO) je leta 2005 prvič predstavila program *Starosti prijazna mesta in občine* (ang. *Age-friendly cities and communities*; v nadaljevanju: SPMO). Program z aktivnim vključevanjem starejšega prebivalstva stremi k prilagajanju okolja njihovim potrebam. SZO k starosti prijaznemu okolju prišteva osem področij, razvrščenih v tri skupine, in sicer grajeno okolje, družbeno okolje in podporne storitve, ki jih izvaja občina oziroma mesto (slika 1). Grajeno okolje vključuje odprti prostor in stavbne površine, prevoz in bivališča. V družbeno okolje so vključeni družabno življenje, spoštovanje in vključevanje v družbo ter družbeno angažiranje in zaposlitev. Podpora skupnosti, zdravstvene storitve, komuniciranje in informiranje so del podpornih storitev.

Slovenski program Slovenska mreža starosti prijaznih mest in občin je leta 2008 v slovensko okolje, vpeljal Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje (v

Slika 1: Tri skupine področij starosti prijaznega okolja po SZO (prirejeno po SZO, 2018; ilustracija: Ženja Brezovar)

nadaljevanju: IAT). Program se izvaja na podlagi petletne krajevne strategije za področje staranja in krepitev medgeneracijske solidarnosti. Pri pripravi strategije je treba opraviti analizo trenutnega, izhodiščnega stanja, ki je krajevni vodstvu v pomoč med izvajanjem programa.

V prispevku^[1] je predstavljena prilagojenost grajenega in družbenega okolja potrebam starejših na primeru občine Komenda. Raziskavo^[2] smo izvedli na podlagi metodologije za analiziranje starostnikom^[3] prijaznega okolja.

2 Starosti prijazna mesta in občine

2.1 Razvoj programa Starosti prijazna mesta in občine

Projekt *Starosti prijaznih mest in občin* je bil s strani SZO prvič predstavljen leta 2008 na 18. svetovnem kongresu gerontologije in geriatrije v Riu de Janeiru. Leta 2006 je potekala obsežna mednarodna raziskava, v sklopu katere je okoli 1.500 starejših občanov iz 33 mest iz 22 različnih držav opisalo prednosti in slabosti, ki jih opažajo na različnih področjih življenja v mestu. Na podlagi mnenj in predlogov je SZO osnovala prvi priročnik za starosti prijazna mesta *Global age-friendly cities: A guide*. V njem je predstavljenih 84 priporočil na osmih področjih življenja v mestu. To so odprti prostor in stavbne površine (ang. *outdoor spaces and buildings*), prevoz (ang. *transportation*), bivališča (ang. *housing*), družabno življenje (ang. *social participation*), spoštovanje in vključevanje v družbo (ang. *respect and social inclusion*), družbeno angažiranje in zaposlitvene možno-

sti (ang. *civic participation and employment*), komuniciranje in informiranje (ang. *communication and information*) ter storitve skupnosti in zdravstvenih služb (ang. *community and health care*) (IAT, 2010). Koncept starosti prijaznih mest in občin so prevzele tudi podeželske skupnosti. Leta 2006 je Kanada pripravila priročnik *Starosti prijazno podeželje in oddaljene skupnosti* (ang. *Age-friendly rural/remote communities*) (Federal/Provincial/Territorial Ministers Responsible for Seniors, 2006). Koncept starosti prijaznih mest in občin je po svetu naletel na dober odziv. SZO je leta 2010 ustanovila *Svetovno mrežo starosti prijaznih mest in občin* (ang. *Global network of age-friendly cities and communities*) – mednarodni program, ki mesta in skupnosti spodbuja, da je njihov razvoj skladen z željami in potrebami starejših prebivalcev, ter odgovarja na dva globalna demografska trenda – naglo staranje prebivalstva in širjenje urbanizacije (SZO, 2007).

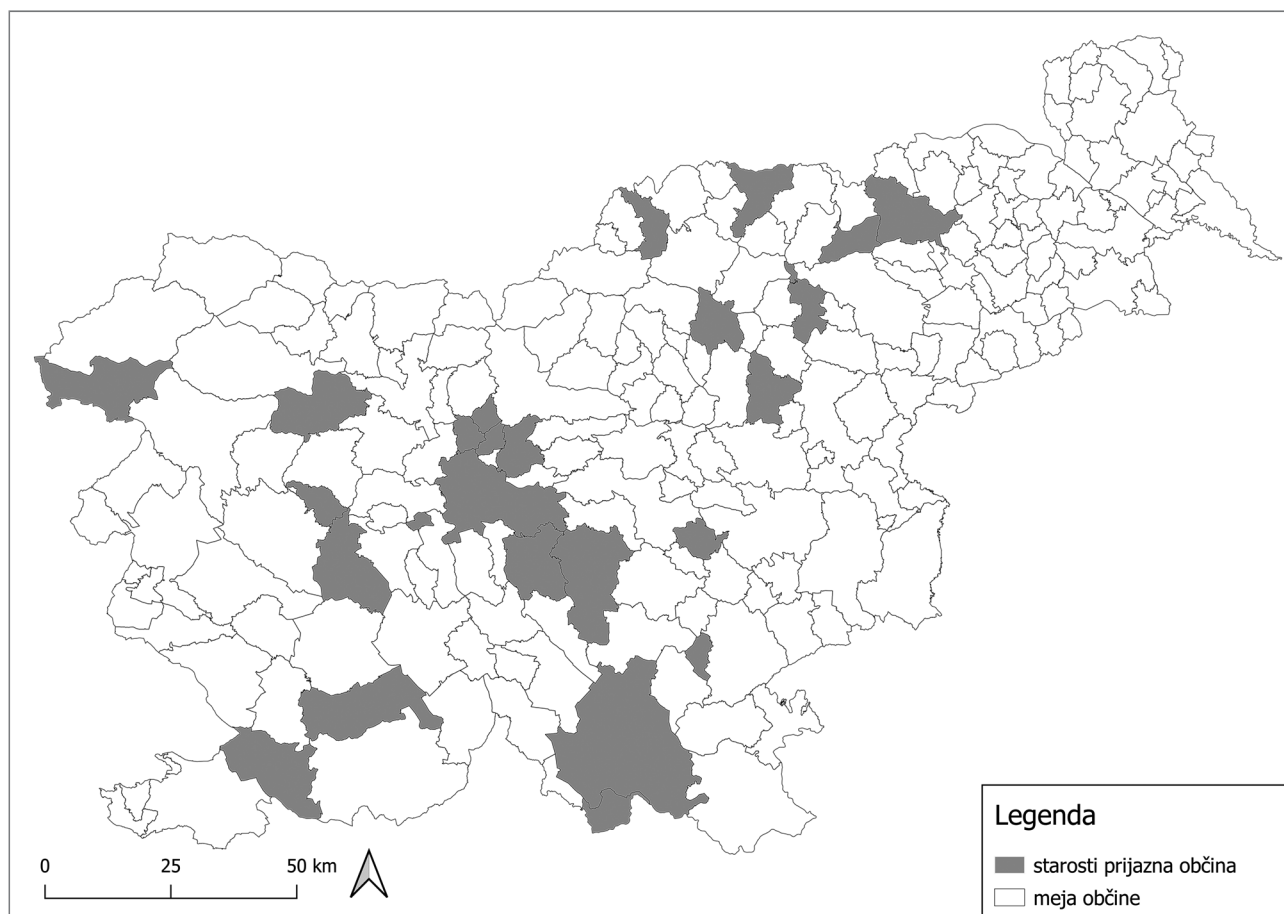
2.2 Svetovna mreža starosti prijaznih mest in občin

V program *Starosti prijazna mesta in občine* je vključenih 53 držav, ki so povezane v mrežo. Ta povezuje 1.606 mest in skupnosti, v katerih prebiva več kot 330 milijonov ljudi (SZO, 2024). Program spodbuja aktivno vključevanje celotne starejše populacije v skupnostno življenje in promovira zdravo, aktivno staranje (IAT, 2010; SZO, 2024), hkrati pa vključena mesta in skupnosti spodbuja k povezovanju, izmenjavi informacij, znanj, izkušenj in dobrih praks z drugimi. S tem namenom je nastala globalna platforma *Age-friendly world* (SZO, 2024). Z vključitvijo v mrežo se mesta in skupnosti zavežejo, da bodo postala starosti prijazna, delovala medsektorsko in v sodelovanju s starejšimi ter vrednotila in spremljala ukrepe za starosti prijazno mesto in skupnost (IAT, 2010; SZO, 2024).

2.3 Slovenska mreža starosti prijaznih mest in občin

Kot smo predstavili v uvodu, je dejavnosti za uvajanje programa Slovenska mreža starosti prijaznih mest in občin v Sloveniji leta 2008 začel IAT. Slovenska mreža starosti prijaznih mest in občin je vključena v Svetovno mrežo starosti prijaznih mest in občin pod okriljem SZO. Program v sodelovanju z občinsko upravo in prebivalci rešuje vprašanja in potrebe starajoče se družbe in vzdržuje prijazne medgeneracijske odnose v njihovi skupnosti. Pri tem jim pomaga IAT, koordinator slovenske mreže, ki vsako leto zbere rezultate mreže ter z njimi seznani javnost in SZO (IAT, 2010).

Pri uvajanju in razvoju programa sta se oblikovali dve posebnosti, lokalna akcijska skupina starosti prijaznih mest in občin in celostni triravenski obseg programov v petletni razvojni

Slika 2: Starosti prijazne občine v Sloveniji (vir: IAT, 2010; Čeh, 2018; Ramovš, 2018; Sajtl, 2021; Občina Domžale, 2024; SZO, 2024; ilustracija: Ženja Brezovar)

strategiji starosti prijazne lokalne skupnosti. Lokalna akcijska skupina starosti prijaznih mest in občin se oblikuje ob vstopu občine v program. IAT pri tem pomaga krajevni politiki, upravam, strokam in drugim zainteresiranim pri informiranju o programu. V skupino so vključeni predstavniki zavodov, društev, organizacij, občinskih uprav in stroke (IAT). Naloga skupine je spremljati stanje in potrebe v lokalnem okolju, oblikovati strategijo starosti prijazne občine, usmerjati njeno uresničevanje in skrbeti za izmenjavo informacij in reševanje skupnih vprašanj (IAT, 2023). Petletna lokalna razvojna strategija starosti prijazne lokalne skupnosti vključuje konkretne načrte za povezovanje obstoječih in uvajanje novih potrebnih programov za tri področja:

1. dolgotrajna oskrba bolnih, starostno onemoglih in invalidnih občanov,
2. aktivno, zdravo staranje celotne upokojenske generacije,
3. krepitev solidarnosti med generacijami in vzgoja vseh za lepše sožitje.

Naloga skupnosti je, da na vsakem od navedenih področij v petletnem obdobju uvede ali izboljša delovanje vsaj treh sodob-

nih programov. Primeri teh so na primer tečaji za neformalne in družinske oskrbovalce, programi za preprečevanje padcev v starosti ter program prostovoljskega družabništva mladih in upokojencev ob učenju uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije (IAT, 2010; Vujović, 2015).

Program je v Sloveniji naletel na zelo dober odziv županov. Sprva so se vanj vključila večja slovenska mesta (Ljubljana, Celje, Maribor), pozneje so se jim pridružili tudi druga mesta in občine (IAT, 2010; Čeh, 2018). Na podlagi različnih virov (IAT, 2010; Čeh, 2018; Ramovš, 2018; Sajtl, 2021; Občina Domžale, 2024; SZO, 2024) ocenjujemo, da je v program trenutno vključenih oziroma se vanj vključuje okoli 25 mest in občin^[4] (slika 2).

2.4 Merjenje starosti prijaznega okolja

Merjenje starosti prijaznega okolja je prvi korak k uresničevanju ciljev programa Globalna mreža SPMO. Ta služi ugotavljanju in analizi stanja na področju staranja in medgeneracijskega sožitja (IAT, 2023). Drugi koraki so: načrtovanje in

Preglednica 1: Primeri priporočil po SZO glede na področja, obravnavana v naši raziskavi.

Področje, obravnavano v raziskavi	Področje po SZO	Primeri priporočil
odprti prostor in stavbne površine	odprti prostor in stavbne površine	Zelenih površin in klopi na prostem je dovolj, so lepo vzdrževane in varne.
		Pločniki so zasnovani tako, da na njih ne drsi, so dovolj široki za invalidske vozičke, robniki pa imajo klančine do ravni cestišča.
		Prehodov za pešce je dovolj, so varni za ljudi z različnimi stopnjami in vrstami zmanjšane telesne sposobnosti, niso spolzki, so opremljeni z vidnimi in zvočnimi signali in dajejo na voljo dovolj časa za prečkanje.
prevoz	prevoz	Javni prevoz je zanesljiv in časovno gost, tudi ponoči, ob koncu tedna in praznikih.
		Vozila javnega prevoza so čista, lepo vzdrževana, dostopna, brez gneče in imajo prednostne sedeže, ki niso neupravičeno zasedeni.
		Postajališča in postaje so na primernih krajih, dostopni, varni, čisti, osvetljeni, dobro označeni ter opremljeni z ustreznimi klopimi in nadstreški.
bivališča	bivališča storitve skupnosti in zdravstvenih služb	Zadostno število cenovno dosegljivih bivališč je na voljo na varnih območjih, ki so blizu storitvenih točk in preostale skupnosti.
		Na voljo je dovolj cenovno dosegljivih storitev za vzdrževanje dóma in podporo življenju na domu.
		Domovi s stalno oskrbo in stanovanjske soseske za starejše so blizu storitvenih središč in preostale skupnosti.
		Objekti, v katerih se izvajajo zdravstvena dejavnost in povezane z njo, so sezidani varno in so v celoti dostopni.
socialne mreže	družabno življenje spoštovanje in vključevanje v družbo komuniciranje in informiranje storitve skupnosti in zdravstvenih služb	Prostori za prireditve in dejavnosti so na priročnih lokacijah, dostopni, razsvetljeni in dosegljivi z javnim prevozom.
		Prireditve, namenjene starejšemu prebivalstvu, se organizirajo na različnih lokacijah, ki so del skupnosti: rekreacijska središča, šole, knjižnice, kulturni domovi, parki.
		Storitve in izdelki so prilagojeni spreminjajočim se potrebam in željam starejših občanov.
		Starejši ljudje se vidno pojavljajo v občilih, ta pa jih prikazujejo pozitivno in brez stereotipiziranja.
		Šole ustvarjajo priložnost za poučenost o staranju in ostarelih in v šolske dejavnosti pritegujejo tudi starejše občane.
		Učinkovit sistem sporočanja dosega vse starostne skupine skupnosti.
		Oskrba na domu vključuje zdravstveno in osebno nego ter pomoč pri gospodinskih opravilih.
		Prostovoljska pomoč ljudi vseh starosti se spodbuja in podpira.

Vir: SZO, 2007

oblikovanje strategije, njena izvedba in evalvacija. Analiza stanja okolja služi za orientacijo in izhodiščno točko pri usmerjanju razvoja občine na področju staranja (Ramovš idr., 2021). Običajno je del strateškega dokumenta (strategije, razvojnega načrta), ki ga občina sprejme v času priključitve v program.

Pri ocenjevanju starosti prijaznega okolja so mesta in občine sprva uporabljale priročnik SZO iz leta 2007, ki vključuje 84 priporočil (preglednica 1) na osmih področjih življenja v mestu (glej poglavje 2.1). Priporočila v priročniku so precej ohlapna, opisna in pogosto težko merljiva (na primer dovolj parkirnih mest, ustrezno, lepo, čisto okolje), prav tako ne vključujejo meril za njihovo merjenje. Na neobstoje merljivih kazalnikov za analiziranje starostnikom prijaznega okolja so opozarjali številni avtorji (na primer Orpana, Chawla, Gallagher, Escaravage, 2016; Kano, Rosenberg, Dalton, 2018; Lee, Kim, 2019). SZO je leta 2015 obstoječi priročnik nadgradila z novim za merjenje starosti prijaznih mest, in sicer *Measuring the age-friendliness of cities: A guide to use core indicators*. Ta vključuje 16 merljivih kazalnikov za štiri področja – grajeno okolje (ang. *physical environment*), družbeno okolje (ang. *social environment*), kakovost življenja (ang. *quality of life*) in pravičnost (ang. *equity*) – in sedem dopolnilnih kazalnikov, ki jih skupnost uporabi po lastni presoji (SZO, 2015).

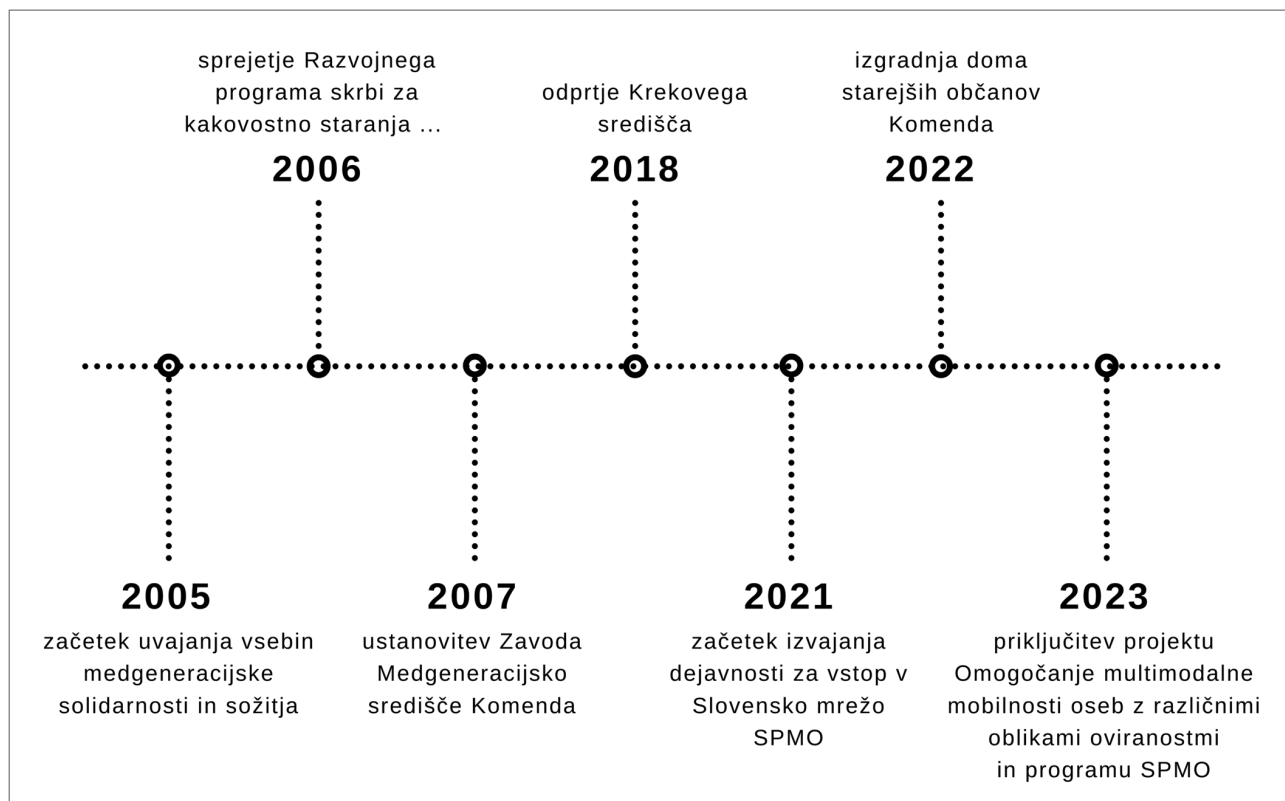
Nekatere države so na podlagi priročnikov SZO oblikovale svoj nabor kazalnikov za merjenje starosti prijaznega okolja. Kanadska agencija za javno zdravje (ang. *Public Health Agency of Canada*) je razvila 43 kazalnikov na osmih področjih življenja v mestu, izoblikovali pa so še dodatno področje – zdravje in zadovoljstvo z življenjem (ang. *health and social outcomes for seniors*) (Orpana idr., 2016). Ameriško združenje upokojencev (ang. AARP – *American Association of Retired Persons*) je razvilo 62 merljivih kazalnikov za pet področij: odprti prostor in stavbne površine, prevoz, bivališča, družabno življenje, storitve skupnosti in zdravstvenih služb (Kim idr., 2022). Za merjenje starosti prijaznih mest v Južni Koreji sta Kwang Hyun Lee in Seiyong Kim (2017) pripravila nabor 52 merljivih kazalnikov za štiri glavna področja: grajeno okolje, zdravje oziroma blaginja (ang. *health/welfare*), družbeno okolje in gospodarstvo (ang. *economic area*) (Lee in Kim, 2017, povzeto po Lee in Kim, 2019).

V Sloveniji pri merjenju uporabljamo dva priročnika, in sicer *Starosti prijazno mesto – vademecum* (za mesta) in *Starosti prijazna občina – vademecum* (za podeželske skupnosti), oba temeljita na prvotnem priročniku SZO in vključujeta samo opisna priporočila. Na odsotnost rabe merljivih kazalnikov pri analizi starostnikom prijaznega okolja v Sloveniji so nas opozorili tudi pri IAT (Sajtl, 2021).

3 Pregled dejavnosti starosti prijazne občine Komenda

Občino Komenda uvrščamo med ruralne občine z rastočim številom prebivalstva. Zanja sta značilna najhitrejša rast prebivalstva, predvsem na račun priseljevanja, in močno podpovprečen indeks staranja (Nared idr., 2019), ki znaša 75,8 in je tudi sicer najnižji indeks staranja v Sloveniji (državno povprečje je 141,8). Prav tako ima najmanjšo povprečno starost – ta znaša 39,2 leti, medtem ko je slovensko povprečje 43,9 leta (Statistični urad Republike Slovenije, 2024). Kljub majhnemu deležu starejših prebivalcev v primerjavi s preostalimi slovenskimi občinami občina Komenda že skoraj dve desetletji izvaja številne vsebine medgeneracijske solidarnosti in sožitja, ki služijo kakovostnemu staranju in starosti (slika 3).

Občina je tovrstne vsebine začela uvajati leta 2005 (Zavod Medgeneracijsko središče Komenda, v nadaljevanju: ZMSK, 2017), ko je v sodelovanju z IAT izvedla obsežno raziskavo o življenju in potrebah tretje generacije v Komendi in je bilo ustanovljeno Medgeneracijsko društvo za kakovostno starost Komenda. Leta 2006 je občinski svet sprejel *Razvojni program skrbi za kakovostno staranje in za sožitje med generacijami v občini Komenda za obdobje 2006–2015* (Ramovš idr., 2006). Istega leta je občina začela prvo usposabljanje prostovoljk za osebno družabništvo s starejšim človekom, k kateremu so pristopile tudi članice Društva upokojencev Komenda in pozneje tudi osnovnošolski prostovoljci (Ramovš idr., 2006). Ustanavljati so se začele medgeneracijske skupine – oblika medgeneracijskega prostovoljstva, pri kateri se redno tedensko srečuje in za eno uro družijo manjša skupina ljudi tretje generacije in dva prostovoljca iz srednje ali mlade generacije (Ramovš idr., 2006; ZMSK, 2022; IAT, 2023). Organizirani so bili tečaji za medgeneracijsko sožitje in oskrbo starega človeka v družini, tečaj za kakovostno starost in sožitje generacij za upokojence (Društvo upokojencev Komenda ter Mladinsko društvo in Skavti), tečaj računalništva, usposabljanje posameznikov za inštruiranje otrok in mladine in čuvanje najmlajših (Ramovš idr., 2006). Leta 2007 je bil ustanovljen zasebni zavod ZMSK, ki skupaj z občino izvaja storitev pomoč na domu in številne druge dejavnosti, namenjene vsem generacijam, na primer tečaj digitalnega opismenjevanja starejših (ZMSK, 2017). Pomembno vlogo ima Krekovo središče za razvoj alternativnih bivalnih in drugih programov za kakovostno staranje in medgeneracijsko sožitje v skupnosti, ki je kot enota IAT začelo delovati leta 2018 (IAT, 2024). Domska oskrba starejših občanov je občina Komenda dobila leta 2022, ko so v naselju Komenda zgradili nov dom za starostnike – SeneCura Dom starejših občanov Komenda, ki je začel delovati leta 2023. Občina Komenda je leta 2021 začela izvajati dejavnosti za vstop v Slovensko mrežo starosti

Slika 3: Pomembnejše prelomnice občine Komenda na poti k starosti prijazni občini (ilustracija: Ženja Brezovar)

Slika 4: Področja grajenega in družbenega okolja, obravnavana v naši raziskavi (ilustracija: Ženja Brezovar).

prijaznih mest in občin. S tem namenom je bila ustanovljena lokalna akcijska skupina starosti prijazne občine, v katero je vključenih deset občanov in občanov, ki iščejo nove načine in vsebine za razvoj starosti prijazne skupnosti (Drolec, 2021). S sprejetjem Strategije starosti prijazne občine Komenda leta 2023 je občina tudi uradno vstopila v mrežo starosti prijaznih mest in občin. Istega leta se je občina vključila v projekt Omogočanje multimodalne mobilnosti oseb z različnimi oblikami

oviranostmi, ki ga izvaja Geodetski inštitut Slovenije. Rezultat projekta so podatki o fizični dostopnosti, ki vključujejo informacije o fizičnih ovirah na poti, dostopnosti javnega prometa, parkirnih mest, primernosti javnih objektov, poti in prehodov za pešce za osebe z različnimi oblikami funkcionalne oviranosti (gibalno ovirani, slepi in slabovidni, gluhi, naglušni starejši). Podatki so zbrani in na voljo v spletnem interaktivnem pregledovalniku Dostopnost prostora (Občina Komenda, 2024).

4 Empirična študija

Poglavje je namenjeno predstavitvi uporabljenih metod v raziskavi in rezultatov analize starostnikom prijaznega grajenega in družbenega okolja občine Komenda. Za raziskavo smo nekoliko prilagodili področja starosti prijaznega okolja (slika 4), ki smo jih povzeli po SZO. Vanje smo vključili odprti prostor in stavbne površine, prevoz in bivališča. Družbeno okolje vključuje posebno področje – socialne mreže (ang. *social network*). V sklopu posameznega področja smo proučevali:

- dostopnost in opremljenost zelenih površin, stavb v javni rabi in drugih zunanjih javnih površin, prehodov za pešce, klopi, pločnikov, opremljenost površin z javno razsvetljavo, varnost v lokalnem okolju – v sklopu odprtih prostorov in stavbnih površin;

- dostopnost in opremljenost avtobusnih postajališč, vozil javnega prevoza, pogostnost javnega prevoza, opremljenost parkirišč, varnost v prometu – v sklopu prevoza;
- urejenost in opremljenost bivališč (bivalnih enot – hiš, stanovanj) in dostopnost bivališč do najbližjih zdravstvenih in drugih storitev in ustanov – v sklopu bivališč;
- vključenost starejšega prebivalstva v različne dejavnosti društev in programov (namenjenih starostnikom), razvitost prostovoljne mreže, informiranje in obveščanje starejšega prebivalstva in organizacija pomoči na domu – v sklopu socialnih mrež.

4.1 Metode dela

V raziskavi smo uporabili več metod dela (preglednica 2), ki temeljijo na pristopih od spodaj navzgor (upoštevajo mnenja lokalnega starejšega prebivalstva) in od zgoraj navzdol (upoštevajo sodobno strokovno znanje).

Na podlagi literature smo oblikovali 35 merljivih kazalnikov za merjenje prilagojenosti in ustreznosti okolja potrebam starejših

oseb (preglednice 3–6). Vsakemu smo določili način merjenja, izbranim (kazalnikov, ki merijo ustreznost dostopa in opremljenosti) pa tudi merila za njihovo merjenje. Ker za večino podatkov, potrebnih za izračun kazalnikov, ne vodimo državnih oziroma občinskih evidenc, smo večino podatkov zajeli sami na terenu med letoma 2021 in 2022. Zajemanje podatkov na terenu je vključevalo te metode: anketiranje lokalnega starejšega prebivalstva (preglednica 7), sprehod z intervjujem (4. 5. 2022 in 30. 5. 2022) in terenski popis elementov z mobilno aplikacijo QField. Nato je sledil izračun posameznega kazalnika in analiza starostnikom prijaznega okolja na primeru občine Komenda. Na podlagi ocen strokovnjakov s področja staranja, socialnega dela in prostorskega načrtovanja smo kazalnike utežili in opravili proces standardizacije, na podlagi katerega smo izvedli tudi primerjalno analizo med izbranimi naselji.

Celoten postopek raziskave z metodologijo, ki smo jo oblikovali za ta namen, je podrobneje predstavljen v magistrskem delu *Metodologija za analiziranje starostnikom prijaznega okolja*.

Preglednica 2: Metode, uporabljene v raziskavi.

Terenske metode dela	Kabinetne metode dela
zajem podatkov na terenu z mobilno aplikacijo (terensko popisovanje), vključno s fotografskim dokumentiranjem in kartiranjem	pregled in analiza literature
anketiranje lokalnega starejšega prebivalstva	oblikovanje kazalnikov in meril za merjenje
metoda sprehod z intervjujem (ang. <i>walking interview</i>)	zajem podatkov iz državnih statistik
pogovori s strokovnjaki s področja staranja in socialnega dela	zajem podatkov z orodjem Google Street View
	analize prometne dostopnosti
	ocena strokovnjakov
	standardizacija in uteževanje
	analiza grajenega in družbenega okolja
	primerjalna analiza med naselji za izbrane kazalnike

Lastni vir, 2024

Preglednica 3: Kazalniki za merjenje starosti prijaznih odprtih prostorov in stavbnih površin

Kazalnik	Merjenje kazalnika	Vir
	površina urbanih zelenih površin/prebivalca	
delež javnih urbanih zelenih površin	površina urbanih zelenih površin/starejšega prebivalca	SZO, 2007; Lee in Kim, 2019
	površina urbanih zelenih površin v primerjavi s površino občine (izvzeti gozd in kmetijske površine)	
pešdostopnost do urbane zelene površine	delež starejših oseb, ki do najbližje javne urbane zelene površine dostopajo peš v 5/10/15/20 min	SZO, 2007
dostopnost s kolesom do urbane zelene površine	delež starejših oseb, ki do najbližje javne urbane zelene površine dostopajo s kolesom v 5/10/15/20 min	SZO, 2007
stavbe v javni rabi in druge zunanje javne površine z ustreznim dostopom	delež stavb v javni rabi in drugih zunanjih javnih površin z ustreznim dostopom	SZO, 2007, 2015; Kanadska agencija za javno zdravje, 2015; Lee in Kim, 2019
opremljenost javnih urbanih zelenih površin	delež ustrezno opremljenih javnih urbanih zelenih površin	SZO, 2007
opremljenost prehodov za pešce	delež ustrezno opremljenih prehodov za pešce	SZO, 2007; Kanadska agencija za javno zdravje, 2015
opremljenost s klopmi	število ustrezno opremljenih klopi/1.000 prebivalcev	SZO, 2007; Kanadska agencija za javno zdravje, 2015
	število ustrezno opremljenih klopi/1.000 starejših prebivalcev	
cestišča brez pločnikov	delež cestišč brez pločnikov	SZO, 2007, 2015; Kanadska agencija za javno zdravje, 2015
zasnova in urejenost pločnikov	delež ustrezno zasnovanih urejenih pločnikov	SZO, 2007, 2015; Kanadska agencija za javno zdravje, 2015
razsvetljava ob javnih cestah in poteh	delež javnih poti in cest brez javne razsvetljave	SZO, 2007, 2015; Kanadska agencija za javno zdravje, 2015
kazniva dejanja	število kaznivih dejanj, žrtve katerih so starejše osebe, v primerjavi z vsemi kaznivimi dejanji na območju občine	SZO, 2015; Lee in Kim, 2019

Lastni vir, 2024

Preglednica 4: Kazalniki za merjenje starosti prijaznih prevozov

Kazalnik	Merjenje kazalnika	Vir
delež starejših uporabnikov javnega prevoza	delež starejših oseb, ki uporabljajo javni prevoz	SZO, 2007; Kanadska agencija za javno zdravje, 2015
pešdostopnost do avtobusnega postajališča	delež starejših oseb, ki do najbližjega avtobusnega postajališča dostopajo peš v 5/10/15/20 min	SZO, 2007, 2015; Lee in Kim, 2019
dostopnost s kolesom do avtobusnega postajališča	delež starejših oseb, ki do najbližjega avtobusnega postajališča dostopajo s kolesom v 5/10/15/20 min	SZO, 2007, 2015; Lee in Kim, 2019
pogostnost javnega prevoza	število organiziranih javnih prevozov na dan	SZO, 2007; Kanadska agencija za javno zdravje, 2015; Lee in Kim, 2019
subvencioniranje javnega prevoza	delež starejših oseb s subvencionirano vozovnico	SZO, 2007; Kanadska agencija za javno zdravje, 2015; Lee in Kim, 2019
opremljenost vozil javnega prevoza	delež ustrezno opremljenih vozil javnega prevoza	SZO, 2007, 2015; Kanadska agencija za javno zdravje, 2015; Lee in Kim, 2019
opremljenost avtobusnih postajališč	delež ustrezno opremljenih avtobusnih postajališč	SZO, 2007, 2015; Kanadska agencija za javno zdravje, 2015
opremljenost parkirišč	delež ustrezno opremljenih parkirišč	SZO, 2007, 2015; Kanadska agencija za javno zdravje, 2015
parkirna mesta, namenjena invalidnim osebam	delež parkirišč, opremljenih s parkirnimi mesti za invalidne osebe	SZO, 2007, 2015
prometne nesreče	delež prometnih nesreč na območju občine, v katerih so bile udeležene starejše osebe	Lee in Kim, 2019

Lastni vir, 2024

Preglednica 5: Kazalniki za merjenje starosti prijaznih bivališč

Kazalnik	Merjenje kazalnika	Vir
pešdostopnost do zdravstvene storitve	delež starejših oseb, ki do najbližje zdravstvene storitve dostopajo peš v 5/10/15/20 min	SZO, 2007; Lee in Kim, 2019
dostopnost s kolesom do zdravstvene storitve	delež starejših oseb, ki do najbližje zdravstvene storitve dostopajo s kolesom v 5/10/15/20 min	SZO, 2007; Lee in Kim, 2019
pešdostopnost do drugih storitev in ustanov	delež starejših oseb, ki do drugih najbližjih storitev dostopajo peš v 5/10/15/20 min	SZO, 2007; Lee in Kim, 2019
dostopnost s kolesom do drugih storitev in ustanov	delež starejših oseb, ki do drugih najbližjih storitev dostopajo s kolesom v 5/10/15/20 min	SZO, 2007; Lee in Kim, 2019
stanovanja z ustreznim dostopom	delež ustrezno opremljenih zunanjih vhodov v stanovanja starejših oseb	SZO, 2007, 2015; Kanadska agencija za javno zdravje, 2015
ustanove, namenjene bivanju ali varstvu starejših oseb	število postelj/1.000 starejših prebivalcev	SZO, 2007; Kanadska agencija za javno zdravje, 2015; Lee in Kim, 2019
opremljenost bivališč s pripomočki za varno gibanje	delež bivališč starejših prebivalcev, opremljenih s pripomočki za varno gibanje delež starejših prebivalcev, ki bi potrebovali pripomočke za varno gibanje	SZO, 2007, 2015; Lee in Kim, 2019

Lastni vir, 2024

Preglednica 6: Kazalniki za merjenje starosti prijaznih socialnih mrež

Kazalnik	Merjenje kazalnika	Vir
delovanje društev	število aktivnih društev v občini	SZO, 2007
vključevanje v dejavnosti društev	delež starejših oseb, vključenih v dejavnosti društev	SZO, 2007, 2015; Kanadska agencija za javno zdravje, 2015; Lee in Kim, 2019
druge dejavnosti na področju staranja	število tečajev in programov, ki jih izvajajo občina, IAT, Zavod Medgeneracijsko sožitje Komenda na področju staranja število udeležencev tečajev in programov	SZO, 2007, 2015; Kanadska agencija za javno zdravje, 2015; Lee in Kim, 2019
prejemanje prostovoljne pomoči	delež starejših oseb, ki prejemajo prostovoljno pomoč pri vsakodnevnih opravilih	SZO, 2007, 2015; Kanadska agencija za javno zdravje, 2015; Lee in Kim, 2019
nudjenje prostovoljne pomoči	delež starejših oseb, ki nudijo prostovoljno pomoč pri vsakodnevnih opravilih	SZO, 2007, 2015; Kanadska agencija za javno zdravje, 2015; Lee in Kim, 2019
informiranje starejših oseb in viri obveščanja	delež starejših oseb, ki informacije prejemajo prek socialnih mrež (družine, prijateljev, sosedov itn.) delež starejših oseb, ki berejo lokalni mesečnik delež starejših oseb, ki gledajo lokalni televizijski program delež starejših oseb, ki uporabljajo splet	SZO, 2007, 2015
organizirana pomoč starejšim osebam	delež starejših oseb, ki prejemajo pomoč na domu število opravljenih ur pomoči na domu	SZO, 2007, 2015; Kanadska agencija za javno zdravje, 2015; Lee in Kim, 2019

Lastni vir, 2024

Preglednica 7: Osnovni demografski podatki anketirancev

Demografske značilnosti	Delež (%)
Spol	
moški	51,7
ženske	48,3
Starost (v letih)	
65–79	30,4
65–79	47,8
80 in več	21,7
Izobrazba	
osnovnošolska	17,4
srednješolska	43,5
univerzitetna	39,1

Opomba: N = 29

Lastni vir, 2024

4.2 Rezultati

4.2.1 Odprti prostor in stavbne površine

Starejšim občanom omogočajo kakovostno preživljanje prostega časa na prostem številne javne urbane zelene površine v občini (zelenice pred večstanovanjskimi bloki, sprehajalne poti, otroška igrišča, hipodrom, Kriški bajer, Mlinčki, teniška igrišča itn.). Te so večinoma ustrezno dostopne in opremljene. Ponekod bi jih bilo treba opremiti z dodatnimi klopmi, poškodovane pa zamenjati z novimi.

Večina stavb v javni rabi in drugih zunanjih javnih površin ima ustrezen dostop (slika 5). Kljub temu so pri vhodih določenih objektov prisotne ovire, ki lahko gibalno ovirani osebi otežijo dostop (na primer stopnice pri vhodu v občinsko stavbo in cerkev sv. Petra so brez ograje). V občini so slabše urejeni pločniki. Le tretjina cest znotraj naselij je opremljena s pločnikom. Ti so večinoma ustrezno zasnovani (so ustrezno znižani, brez robnikov oziroma so ti minimalni). Prehod ponekod otežujejo različne ovire na pločniku (koši za smeti, parkirani avtomobili, vegetacija). Prav tako so pločniki ponekod preozki ali nagnjeni proti cestišču, kar lahko pomeni nevarnost za pešca (slika 6). Glavnina prehodov za pešce v občini ni semaforizirana in je ustrezno urejena.

4.2.2 Prevoz

Večina parkirišč v občini je ustrezno opremljena, okoli polovica jih ima tudi parkirno mesto za invalide. Na območju občine je na voljo javni avtobusni prevoz (uporablja ga četrtnina starejših

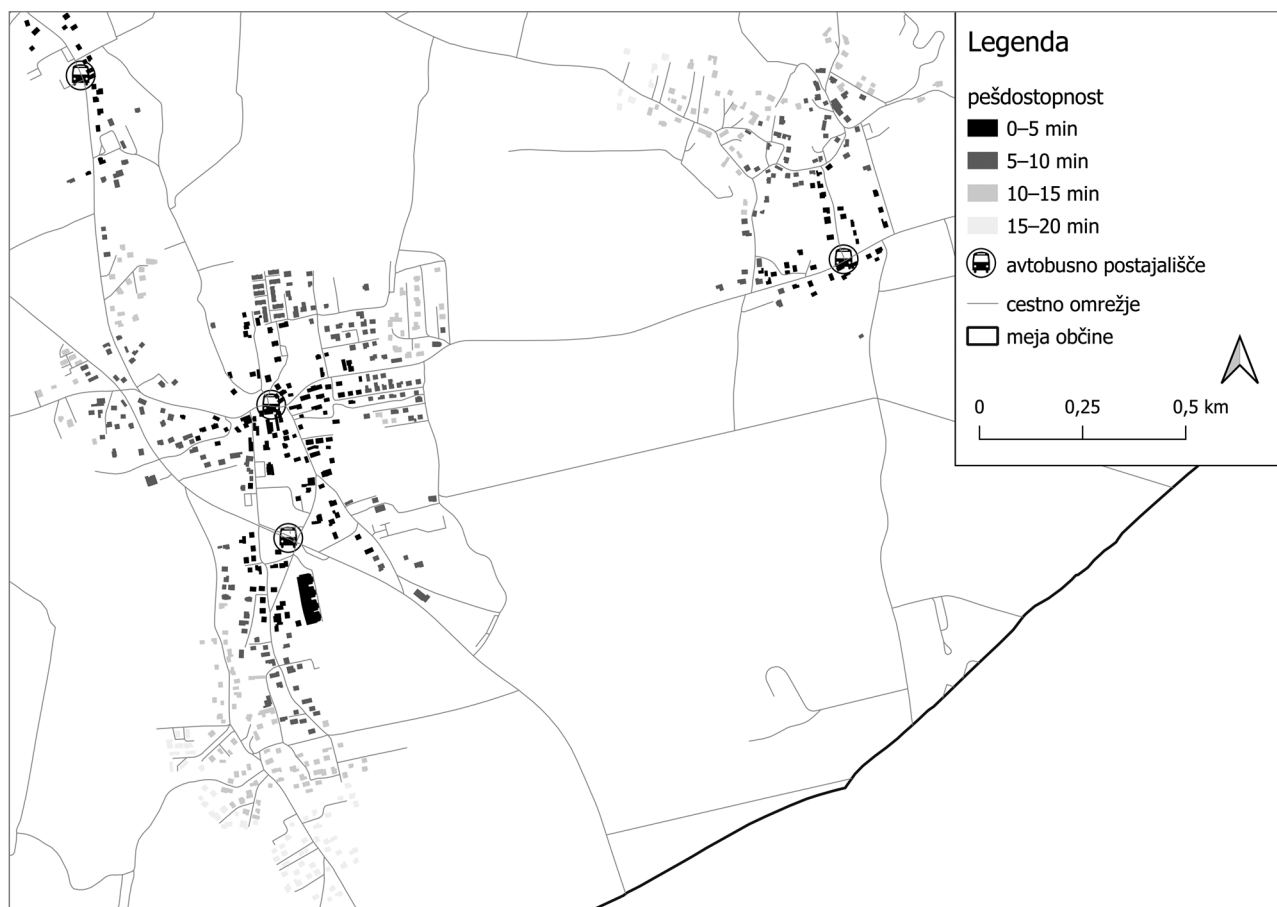

Slika 5: Ustrezen dostop do pošte v naselju Komenda (foto: Ženja Brezovar)

Slika 6: Pločnik, nagnjen proti cestišču v naselju Moste (foto: Ženja Brezovar).

občanov, vključenih v raziskavo). Večina avtobusov, ki vozijo čez občino, ni ustrezna (nimajo urejenega dostopa za osebe z invalidskim vozičkom, niso opremljeni z zasloni za najavljanje postajališč in zvočnim sistemom najavljanja). Ustrezno opremljena je večina avtobusnih postajališč. Posamična nimajo informacij o voznem redu, prav tako niso opremljena s klopjo in nadstreškom. Umeščenost avtobusnih postajališč v prostor ocenjujemo kot sorazmerno dobro. Polovica vseh starejših

Slika 7: Pešdostopnost do najbližjega avtobusnega postajališča v občini Komenda (vir: Geodetska uprava Republike Slovenije, 2024a, 2024b, 2024c; OpenStreetMap, 2024; lastni vir, 2022; ilustracija: Ženja Brezovar)

občanov potrebuje peš do najbližje postaje največ deset minut (slika 7). Pri dnevnem številu prevozov prihaja do razlik (tudi med avtobusnimi postajališči), zlasti ob vikendih in praznikih. V Komendi so od leta 2021 na voljo tudi brezplačni prevozi za starejše. Prostovoljci starejšim osebam, ki nimajo druge možnosti prevoza, nudijo brezplačen prevoz do zdravnika, lekarne ipd.

4.2.3 Bivališča

Večina starejših občanov, vključenih v raziskavo, ima ustrezno urejen dostop do hiše. Te imajo primerno osvetljen vhod, ki je opremljen z ustreznim nadstreškom. Večina hiš ima dostop do vrat urejen s stopnicami, ki pa so večinoma brez ograj. Vsi vhodi v večstanovanjske bloke v občini so urejeni ustrezno (slika 8). Starejši občani, vključeni v raziskavo, imajo svoja stanovanja že opremljena s pripomočki za varno gibanje (na primer kopalni sedež, oprijemala, nameščena po stanovanju), nekaj je tudi takih, ki takih pripomočkov nimajo, vendar bi jih potrebovali.

Pomembno vlogo v občini ima Krekovo središče, stanovanjska hiša, prilagojena potrebam starejših. V njej sta na voljo dnevno

bivanje in druženje starejših. SeneCura Dom starejših občanov Komenda nudi pester nabor programov in dejavnosti za vse generacije. Dom v lokalnem okolju starejšim občanom omogoča, da se starajo v okolju, ki ga poznajo in so nanj pogosto zelo navezani.

Pomembnejše dejavnosti in storitve (na primer trgovine z živili, tržnica, pošta, bankomat, lekarna, ordinacija, defibrilator) so v občini umeščene predvsem v središčna naselja (Komenda, Moste). Trgovine z živili, bankomati in defibrilatorji so zaradi svoje številnosti večini prebivalcev dostopni peš, do drugih storitev pa je več kot 20 minut hoje. Daljši potovalni čas lahko za starejšo osebo, zlasti če težko hodi, pomeni veliko oviro. Veliko hitreje so omenjene dejavnosti dostopne s kolesom, kar je med starejšimi občani Komende priljubljen način potovanja. Čeprav so v občini marsikje na voljo postajališča za kolesa, tam ni veliko varnih kolesarskih poti.

4.2.4 Socialne mreže

Na področju staranja v Komendi delujejo številne socialne mreže, ki imajo pomembno povezovalno vlogo in so za starejše

Slika 8: Ustrezno opremljen vhod v večstanovanjski blok v naselju Gmajnica (foto: Ženja Brezovar)

Slika 9: Pohodništvo v organizaciji Društva upokojencev Komenda (foto: Društvo upokojencev Komenda)

občane pomemben vir informacij. Poleg družine, sorodnikov in prijateljev za socialno vključenost in družabno življenje starejših skrbijo številna društva, zavodi in druge ustanove, ki nudijo širok nabor dejavnosti in programov za zdravo, kakovostno starost in programe medgeneracijskega povezovanja ljudi v lokalni skupnosti (različne športne dejavnosti (slika 9), kulturne prireditve, medgeneracijske skupine, tečaji tujih jezikov, tečaji za preprečevanje padcev v starosti, babiservis, brezplačni prevozi za starejše itn.). V vsaj eno društvo sta včlanjeni okoli dve tretjini vprašanih starejših (najbolj priljubljeno je med starejšimi Društvo upokojencev Komenda), v njihove dejavnosti pa se vključuje slaba polovica. Socialnovarstveno storitev pomoči na domu izvaja ZMSK. Ta je namenjena osebam, ki se zaradi starosti ali hude invalidnosti ne morejo oskrbovati in negovati sami, njihovi svojci pa tega ne zmorejo. Veliki potenciali se kažejo tudi na področju prostovoljstva. Razvitost socialnih mrež potrjuje tudi podatek, da sta solidarnost in medsebojna pomoč glavni vrednoti prebivalcev Komende (K&Z, svetovanje za razvoj d. o. o. in Nov'na razvoj d. o. o. 2024).

4.3 Smernice in priporočila

Na podlagi rezultatov analize grajenega in družbenega okolja v občini Komenda predlagamo smernice in priporočila za prilagoditve okolja potrebam starejših občanov, ki so lahko občini v pomoč pri načrtovanju njenega nadaljnjega prostorskega in družbenega razvoja.

1. Odprti prostor in stavbne površine

- (a) V občini naj bo dovolj javnih zelenih površin. Dostop do njih naj bo brez ovir. Zelene površine morajo biti ustrezno vzdrževane, čiste, urejene in ustrezno osvetljene. Opremljene naj bodo s koši za smeti in ustreznimi klopmi, kar starejši osebi nudi možnost počitka.
- (b) Dostop do stavb v javni rabi in drugih zunanjih javnih površin ne sme biti oviran. Če je vhod urejen s stopnicami, morajo biti ustrezno zasnovane in opremljene z ustrezno ograjo, na voljo mora biti tudi ustrezna klančina. Vhod mora biti opremljen s primernim nadstreškom in ustrezno osvetljen. Na tleh mora biti uporabljen ne drseč, negladek material. Neavtomatska vrata ne smejo biti pretežka in opremljena morajo biti z dovolj veliko kljuko brez ostrih robov. Stavbe in druge zunanje javne površine morajo biti ustrezno označene.
- (c) Prehodi za pešce morajo biti z obeh strani dostopni brez ovir, urejena morajo biti ustrezna znižanja pločnikov. Prehodi morajo biti ustrezno osvetljeni in označeni z dobro vidnimi talnimi in horizontalnimi prometnimi označbami. Semaforizirani prehodi morajo imeti dovolj dolg časovni interval zelene luči za varno prečkanje ceste.
- (č) V občini naj bo dovolj ustreznih klopi za počitek, ki naj bodo smotrno umeščene v prostor. Dovolj klopi naj bo predvsem na javnih zelenih površinah. Klopji morajo biti stabilne, opremljene z naslonjalom, čiste in brez vidnih znakov obrabe.
- (d) V naseljih v občini je treba urediti pločnike. Ti morajo biti dostopni brez ovir, urejena morajo biti ustrezna znižanja pločnikov na raven cestišča. Biti morajo dobro osvetljeni, ustrezno široki, vzdrževani, nepoškodovani in brez ovir (na primer parkirani avtomobili, korita za rože).
- (e) Kolesarske površine v občini morajo biti dostopne brez ovir in ustrezno osvetljene. Pred pomembnejšimi objekti v javni rabi naj bo urejen prostor za odlaganje koles.

- (f) Vsi poseljeni predeli občinskih naselij morajo biti ustrezno osvetljeni.

2. Prevoz

- (a) Pogostnost javnega prevoza mora biti dovolj pogosta in zanesljiva, in sicer tudi med vikendi in prazniki. Vozila javnega prevoza morajo biti opremljena z ustreznimi ograjami/oprijemali, ki potnikom omogočajo lažji vstop v vozilo in izstop iz njega, ter zvočnimi in vizualnimi sistemi najavljanja postajališč. Dostop mora biti urejen tudi za osebe z invalidskim vozičkom. Javni prevoz mora biti finančno dostopen vsem starejšim občanom, na voljo morajo biti tudi subvencionirane vozovnice.
- (b) Avtobusna postajališča morajo biti dostopna brez ovir, ustrezno osvetljena in opremljena s klopjo, voznim redom, nadstreškom in košem za smeti.
- (c) V občini je dovolj parkirnih mest, ki so ustrezno osvetljena in označena s horizontalno in vertikalno prometno signalizacijo. Ustrezno urejenih je dovolj parkirnih mest za invalide.
- (č) Za starejše voznike v občini naj bodo na voljo dodatna izobraževanja in programi varne vožnje.
- (d) Občina naj še naprej spodbuja izvajanje brezplačnih prevozov za starejše. Prevozi, ki za zdaj temeljijo na prostovoljstvu, naj se uredijo tudi sistemsko.

3. Bivališča

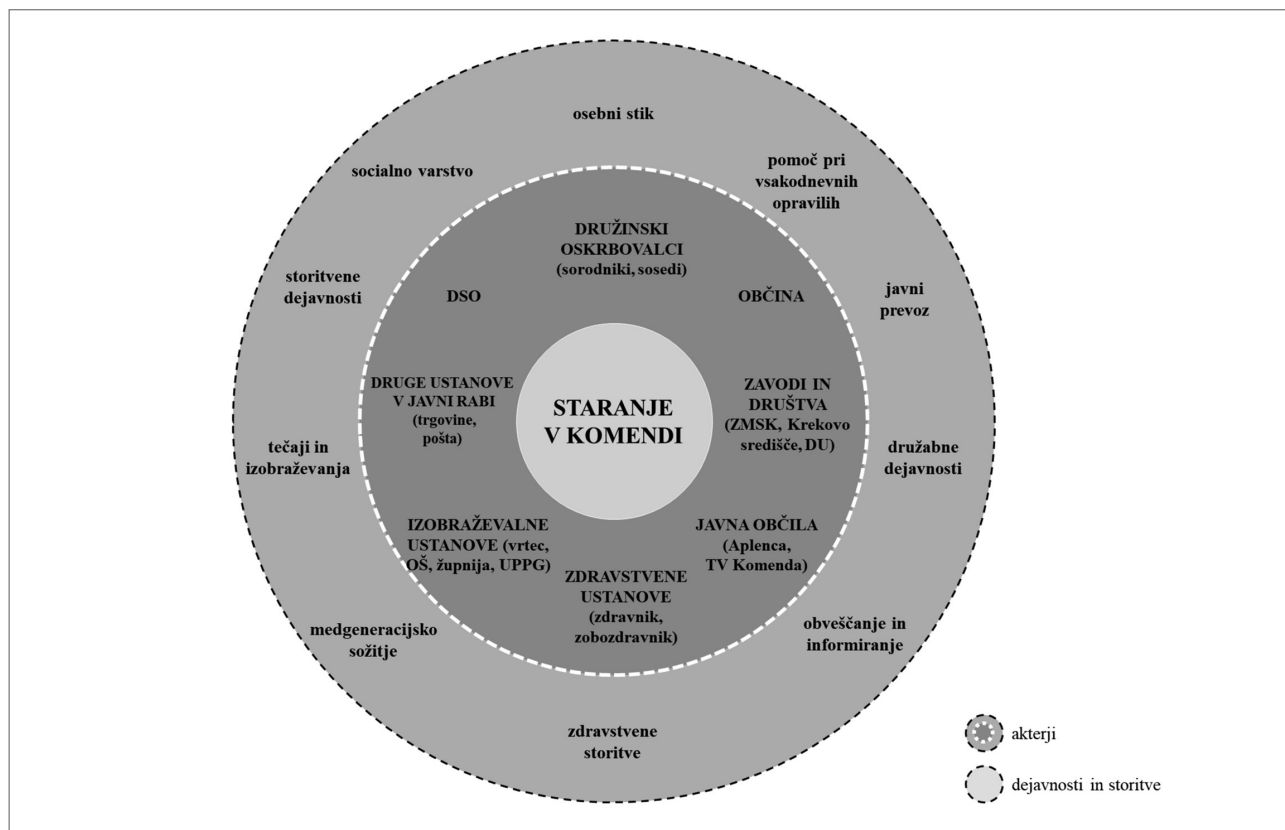
- (a) Vhod v večstanovanjske bloke mora biti brez ovir in ustrezno osvetljen. Opremljen mora biti s primernimi stopnicami z ograjo, če je mogoče, naj bo dostop urejen tudi z ustrezno klančino. Tla pred vhodom naj bodo iz negladkih, ne drsečih materialov. Vhod naj ima ustrezen nadstrešek, predpražnik naj bo potopljen v tla. Vhodna vrata naj bodo dobro označena, če niso avtomatska, naj ne bodo pretežka, kljuka na vratih naj bo dovolj velika in brez ostrih robov.
- (b) Individualni vhodi v enostanovanjske oziroma večstanovanjske hiše naj bodo brez ovir. Pogoste ovire, ki lahko starejšim osebam, ki težko hodijo, otežujejo dostop ali so celo nevarne, so neustrezne stopnice, predpražniki, ki niso potopljivi v tla, korita z lončnicami. Vhod naj bo ustrezno osvetljen in opremljen z nadstreškom.
- (c) Starejše osebe in njihove svojce je treba izobraziti o možnosti uporabe različnih pripomočkov za varno gibanje, ki starejši osebi zagotavljajo nadaljnje varno bivanje v

domačem okolju. Najranljivejšim naj bodo za nakup oziroma izposojlo pripomočkov na voljo subvencije.

- (č) V občini naj bo na voljo dovolj ustanov, namenjenih za (dnevno) bivanje starejših oseb, spodbuja naj se tudi razvoj alternativnih oblik bivanja (na primer gospodinske skupnosti). V ustanovah in skupnostih naj se spodbujajo raznovrstne družabne dejavnosti, ki vključujejo vse generacije.
- (d) Pomembnejše storitve in infrastruktura (trgovine, lekarna, pošta, bankomat, dom za starejše, kulturni dom itn.) naj se smotrno umeščajo v prostor tako, da so dostopne čim večjemu številu starejših prebivalcev.

4. Socialne mreže

- (a) Občina naj spodbuja razvoj in dejavnosti različnih društev in zavodov ter sodelovanje med DSO, lokalno OŠ in vrtcem. Zagotovi naj se sistemsko financiranje, ki društvom in zavodom omogoča nemoteno izvajanje dejavnosti (na primer brezplačni prevozi za starejše, babiservis). Občina naj spodbuja izvajanje lokalnih in mednarodnih projektov, ki prinašajo v lokalno okolje nova znanja na področjih staranja in medgeneracijskega sožitja.
- (b) Posebno pozornost naj občina namenja prostovoljstvu. Uredi naj se sistematično spodbujanje tega in zagotovi podpora prostovoljnim organizacijam. Občina naj v sodelovanju z IAT še naprej izvaja tečaje/delavnice za družinske in druge neformalne oskrbovalce.
- (c) Za informiranje starejših občanov naj se uporabljajo različni načini obveščanja, da informacije dosežejo čim večje število ljudi. V lokalnem mesečniku Aplenca, ki je zelo priljubljen med starejšimi občani, naj bo dovolj vsebin tudi za starejše. Označbe v grajenem okolju naj bodo dovolj velike, pregledne in dobro osvetljene.
- (č) Posebna pozornost naj se nameni izobraževanju o digitalni pismenosti starejših (na primer tečaji uporabe spletnih portalov za dostop do osebnega zdravnika, tečaji uporabe nove mobilne aplikacije Urbana).
- (d) Uredi naj se infotočka za starejše, kjer bodo na enem mestu dostopne vse potrebne informacije s področja zdravja, socialnega varstva, oskrbe, prevozov, dostopnosti objektov, preživetja prostega časa itn.
- (e) Občina mora še naprej zagotavljati izvajanje pomoči družini na domu.

Slika 10: Akterji, storitve in dejavnosti na področju staranja v občini Komenda (vir: povzeto po Ramovšu, 2006; ZMSK, 2017; ZMSK, 2022; lastni vir, 2022; ilustracija: Ženja Brezovar)

5 Sklep

V občini Komenda delujejo na področju staranja številni akterji, ki nudijo starejšim občanom različne storitve in izvajajo različne dejavnosti (slika 10). Prizadevnost občine Komenda za skrb starejših občanov se kaže v številnih programih, namenjenih kakovostni starosti in medgeneracijskem sožitju. To so potrdili tudi rezultati naše raziskave. Ugotavljamo, da je občina večinoma prilagojena za bivanje v starosti. Pri tem opozarjamo, da prihaja pri urejenosti posameznega področja za potrebe starejših oseb do odstopanj, prav tako ugotavljamo, da je okolje starostnikom prijaznejše v naseljih, ki izkazujejo večjo stopnjo središčnosti (Komenda, Moste, Križ).

Večina javnih površin in prostorov v javni rabi ima urejen ustrezen dostop, prav tako so ustrezno opremljeni. Enako velja za stanovanja, v katerih bivajo starejše osebe. Kot dobro ocenjujemo pešdostopnost do zelenih površin, trgovin z živili in javnega prevoza. Slabše so dostopne peš zdravstvene storitve (lekarna, zdravnik) in nekatere druge (pošta, bankomati, tržnica). Opozarjamo tudi na nekatere pomanjkljivosti v urejenosti prevoza: večina cest v naselju je še vedno brez pločnika, večina vozil javnega prevoza ni ustrezno opremljena, pogostnost javnega prevoza je premajhna. Rezultati kazalnikov družbenega

okolja izkazujejo pestro delovanje socialnih mrež. V občini je na voljo širok nabor dejavnosti za starejše, ki se jih udeležuje okoli polovica starejših občanov.

Da je okolje občine Komenda večinoma starosti prijazno, potrjujejo tudi podatki anketnega vprašalnika (preglednica 8). Starejši prebivalci Komende, vključeni v raziskavo, so izrazili višjo stopnjo zadovoljstva z urejenostjo grajenega okolja (tj. bivališč, odprtega prostora in stavbnih površin in prevoza). Zelo zadovoljnih ali zadovoljnih je z urejenostjo prevozov okoli 70 % starejših občanov, z urejenostjo bivališč 64 %, z urejenostjo odprtega prostora in stavbnih površin pa 62 %. Po mnenju starejših občanov, vključenih v raziskavo, je okolje, v katerem bivajo, v splošnem lepo urejeno in čisto. Kljub temu starejši prebivalci Komende opozarjajo na nekatere pomanjkljivosti v prostoru. Dostop do storitev ponekod ovira neobstoj pločnikov oziroma njihova neustrezna zasnova (pločniki so preozki, niso poglobljeni na raven cestišča). Videz kraja ponekod kazijo funkcionalno degradirana zemljišča (na primer objekt nekdanjega diskonta Križ, objekt nasproti trgovine Spar v naselju Komenda). Po mnenju lokalnega prebivalstva bi bilo treba urediti tudi več ekoloških otokov in zagotoviti pogostejši odvoz smeti. Prav tako so nekateri omenili problem divjih odlagališč v gozdu. Občasno, zlasti v času praznikov, povzročata nemir

Preglednica 8: Zadovoljstvo starejših prebivalcev Komende glede posameznega področja grajenega in družbenega okolja (v odstotnih deležih)*

Ocena o zadovoljstvu	Odperti prostor in stavbne površine	Prevoz	Bivališča	Socialne mreže
5 – zelo zadovoljen/-a	24	17	32	17
4 – zadovoljen/-a	38	52	32	28
3 – niti nezadovoljen/-a niti zadovoljen/-a	31	17	32	38
2 – nezadovoljen/-a	7	10	4	10
1 – zelo nezadovoljen/-a	0	3	0	7
Povprečna ocena	3,8	3,7	3,9	3,4

Opomba: Povprečna ocena ni izražena v odstotnih deležih.

Lastni vir, 2024

Preglednica 9: Prednostni ukrepi za izboljšanje kakovosti bivanja starejših občanov Komende

Odperti prostor in stavbne površine	Prevoz	Bivališča	Socialne mreže
postavitev dodatnih klopi za počitek (še posebej ob sprehajalnih poteh in zelenih površinah)	posodobitev opreme na avtobusnih postajališčih	izobraževanje starejših oseb in njihovih svojcev o prilagoditvah bivališč za varno, kakovostno bivanje	okrepitev medgeneracijskega sodelovanja
nadgradnja omrežja pločnikov	sistemska ureditev brezplačnih prevozov za starejše	uvedba subvencij za nakup oziroma izposojlo pripomočkov za varno gibanje	vzpostavitev infotočke za starejše.
vzpostavitev omrežja varnih kolesarskih poti		sistemska ureditev dnevnega bivanja starejših oseb	izobraževanja starejših oseb o digitalni pismenosti

Lastni vir, 2024

v okolju preglasna glasba in hrup z različnih zasebnih zabav. Med jutranjimi konicami je gost promet značilen predvsem za glavne prometnice. Ponekod, kjer je cestišče ozke in brez pločnikov, to pomeni nevarnost za pešce. Na področju prevozov so starejši poudarili majhno pogostnost avtobusnih linij, zlasti v poletnem času, in odsotnost informacij o voznem redu na izbranih avtobusnih postajališčih. Nižje ocene o zadovoljstvu so starejši podali glede urejenosti družbenega okolja oziroma socialnih mrež. Zelo zadovoljnih ali zadovoljnih je s področjem socialnih mrež le 45 % starejših prebivalcev Komende, kar 17 % pa je z njimi nezadovoljnih ali zelo nezadovoljnih. Zadovoljni so z vsebinami medgeneracijskega sodelovanja (tečaji računalništva za starejše, učenje tujih jezikov) in delovanjem patronažne službe. Večjo pozornost bi občina po mnenju starejših, vključenih v raziskavo, morala posvečati vključevanju mladih. Na podlagi spoznanj predlagamo prednostne ukrepe za posamezno področje (preglednica 10).

Občina Komenda z dejavnostmi, namenjenimi staranju in medgeneracijskemu sodelovanju, prilagajanjem storitev in infrastrukture in podporo kakovostnemu staranju uspešno ustvarja starosti prijazno okolje. Kljub pozitivnim rezultatom priporočamo nadaljnje izboljšave, ki bi občini omogočile še

tesnejše povezovanje generacij in dodatno izboljšale kakovost bivanja starejših občanov.

.....
 Ženja Brezovar, mag. geografije
 Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo,
 Ljubljana
 E-pošta: zenja.brezovar@gmail.com

Prof. dr. Irma Potočnik Slavič
 Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo,
 Ljubljana
 E-pošta: Irma.PotocnikSlavic@ff.uni-lj.si

Izr. prof. dr. Boštjan Kerbler, znanstveni svetnik
 Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Ljubljana
 Nova univerza, Evropska pravna fakulteta, Katedra za pravo in management nepremičnin,
 Ljubljana
 E-pošta: bostjan.kerbler@uirs.si

Opombe

[1] Prispevek je nastal na podlagi magistrskega dela *Metodologija za analiranje starostnikom prijaznega okolja*, ki ga je pod mentorstvom prof. dr. Irme Potočnik Slavič in somentorstvom izr. prof. dr. Boštjana

Kerblerja na Filozofski fakulteti napisala in novembra 2024 uspešno zagovarjala magistrica Ženja Brezovar.

^[2] Raziskava je bila izvedena med letoma 2021 in 2022 in izraža takratno stanje na terenu.

^[3] V prispevku pojem starostniki enačimo s pojmi: starejši, starejše osebe, starejši ljudje. Kot starejšo osebo obravnavamo osebo, staro 50 let ali več.

^[4] Oceno poleg navedenih virov podajamo tudi na podlagi pristopnih objav na občinskih spletnih straneh. Ocena pomeni vključenost mesta ali občine v nacionalno ali globalno mrežo ali njihovo namero. Ker se lahko mesta in občine vključijo v zvezo starosti prijaznih mest in občin neodvisno od IAT, prek SZO, prihaja do razlik v številu mest in občin v nacionalni in globalni mreži (Sajtl, 2021). Članstvo v svetovni mreži s svojim profilom izkazuje 13 slovenskih občin: Celje, Grosuplje, Hrpelje-Kozina, Ivančna Gorica, Ljubljana, Logatec, Pivka, Ravne na Koroškem, Ruše, Straža, Šentrupert, Velenje in Zreče (SZO, 2024). Druge občine, ki jih ni na seznamu svetovne mreže, vendar so vključene v slovensko oziroma so v postopku vključevanja, so še Domžale, Kobarid, Kočevje, Komenda, Kostel, Log-Dragomer, Maribor, Mengeš, Radlje ob Dravi, Vodice, Železniki in Žiri.

Viri in literatura

Čeh, S. (2018): *Prijazna mesta in občine*. Dostopno na: <https://www.delo.si/novice/slovenija/prijazna-mesta-in-obcine> (sneto 1. 11. 2024).

Drolec, V. (2021): *Starosti prijazna Komenda* (osebni vir, 24. 4. 2021).

Eurostat (2024): *Population projections in the EU*. Dostopno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?oldid=497115#Population_projections (sneto 3. 4. 2024).

Federal/Provincial/Territorial Ministers Responsible for Seniors (2006): *Age-friendly rural and remote communities: A guide*. Dostopno na: https://www.phac-aspc.gc.ca/seniors-aines/alt-formats/pdf/publications/public/healthy-sante/age_friendly_rural/AFRRRC_en.pdf (sneto 22. 4. 2022).

Geodetska uprava Republike Slovenije (2024a): *Portal prostor. Ceste za območje Slovenije*. Dostopno na: <https://ipi.eprstor.gov.si/jgp/data> (sneto 26. 11. 2024).

Geodetska uprava Republike Slovenije (2024b): *Portal prostor. Prostorske enote*. Dostopno na: <https://ipi.eprstor.gov.si/jgp/data> (sneto 26. 11. 2024).

Geodetska uprava Republike Slovenije (2024c): *Portal prostor. Stavbe*. Dostopno na: <https://ipi.eprstor.gov.si/jgp/data> (sneto 26. 11. 2024).

Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje (2010): *Starosti prijazna mesta in občine*. Dostopno na: <https://www.inst-antontrstenjaka.si/gerontologija/projekti/9.html> (sneto 22. 4. 2022).

Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje (2023): *Strategija starosti prijazne občine Komenda*. Neobjavljeno gradivo, prejet 14. 2. 2024 v Komendi.

Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje (2024): *Krekovo središče*. Dostopno na: <https://www.inst-antontrstenjaka.si/sozitie/projekti/34.html> (sneto 5. 4. 2024).

K&Z, svetovanje za razvoj, d. o. o. in Nov'na razvoj d. o. o. (2024): *Strategija trajnostnega razvoja občine Komenda 2025–2035. Prva delavnica strateške skupine, 1. 2. 2024. Predstavitev z zapisom*. Neobjavljeno gradivo, prejet 14. 2. 2024 v Komendi.

Kanadska agencija za javno zdravje (2015): *Age-friendly communities evaluation guide. Using indicators to measure progress*. Dostopno na: <https://www.phac-aspc.gc.ca/seniors-aines/alt-formats/pdf/indicators-indicateurs-v2-eng.pdf> (sneto 6. 7. 2024).

Kano, M., Rosenberg, P. E., in Dalton, S. D. (2018): A global pilot study of age-friendly city indicators. Social indicators research. *An International and Interdisciplinary Journal for Quality-of-Life Measurement*, 138, str. 1205–1227.

Kim, K., Buckley, T., Burnette, D., Kim, S., in Cho, S. (2022): Measurement indicators of age-friendly communities: Findings from the AARP age-friendly community survey. *The Gerontologist*, 62(1), str. 17–27.

Lee, K. H., in Kim, S. (2019): Development of age-friendly city indicators in South Korea. *Urban Design International*, 25, str. 1–12.

Nared, J., Repolusk, P., Černič Istenič, M., Trobec, A., Zavodnik Lamovšek, A., Drobne, S., idr. (2019): *PROJEKT V6-1731 Celovita demografska analiza s projekcijami za podeželska in urbana območja*. Dostopno na: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MNVP/Dokumenti/Prostorski-razvoj/SPRS/Celovita_demografska_analiza_podezelska_urbana_obmocja.pdf (sneto 5. 8. 2024).

Nacionalni inštitut za javno zdravje (2024): *Kazalnik K1.3 Starejše prebivalstvo (nad 80 let)*. Dostopno na: <https://obcine.nijz.si/kazalniki/K1.3> (sneto 23. 4. 2024).

Občina Domžale (2024): *S podpisom pogodbe se občina Domžale vključuje v slovensko mrežo starosti prijaznih mest in občin*. Dostopno na: <https://www.domzale.si/objava/880461> (sneto 23. 4. 2024).

Občina Komenda (2024): *V občini Komenda je potekalo zbiranje podatkov o fizični dostopnosti*. Dostopno na: <https://www.komenda.si/objava/868050> (sneto 23. 4. 2024).

OpenStreetMap (2024): *Geofabrik. Slovenia*. Dostopno na: <https://download.geofabrik.de/europe/slovenia.html> (sneto 26. 11. 2024).

Orpana, H., Chawla, M., Gallagher, E., in Escaravage, E. (2016): Developing indicators for evaluation of age-friendly communities in Canada: process and results. *Health Promotion and Chronic Disease Prevention in Canada*, 36(10), str. 214–223.

Ramovš, J. (2018): *Starosti prijazne skupnosti – svetovni odgovor na staranje prebivalstva*. Dostopno na: <https://www.mojaobcina.si/menges/novice/starosti-prijazna-obcina.html> (sneto 9. 8. 2022).

Ramovš, J., Drolec, T., in Drolec, V. (2006): *Kakovostno staranje in sožitje generacij v Komendi*. Komenda, Občina Komenda.

Ramovš, J., Grčar, M., Kolenc, B., Sajtl, A., Šuštar, A. F., Janežič, Ž., idr. (2021): *Razvojni načrt za področje staranja in sožitja med generacijami v Občini Vodice*. Vodice, Občina Vodice.

Razpotnik, B. (2023): *EUROPOP2023: projekcije za prihodnja desetletja predvidevajo nadaljnje staranje prebivalstva*. Dostopno na: <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/11124> (sneto 1. 3. 2024).

Sajtl, A. (2021): *Starosti prijazna mesta in občine v Sloveniji* (osebni vir, 22. 2. 2021).

Statistični urad Republike Slovenije (2024): *Prebivalstvo po starosti, občine, Slovenija, polletno*. Dostopno na: <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/05C40035.px> (sneto 1. 11. 2024).

Svetovna zdravstvena organizacija (2007): *Global age-friendly cities: A guide*. Dostopno na: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241547307> (sneto 21. 3. 2022).

Svetovna zdravstvena organizacija (2015): *Measuring the age-friendliness of cities: A guide to using core indicators*. Dostopno na: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241509695> (sneto 21. 3. 2022).

Svetovna zdravstvena organizacija (2018): *Age-friendly environments in Europe: Indicators, monitoring and assessments*. Dostopno na: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/334284/WHO-EURO-2020-1088-40834-55192-eng.pdf?sequence=1> (sneto 31. 8. 2024).

Svetovna zdravstvena organizacija (2024): *About the global network for age-friendly cities and communities*. Dostopno na: <https://extranet.who.int/agefriendlyworld/who-network/#:~:text=cities%20and%20communities-,The%20WHO%20Global%20Network%20for%20Age%2Dfriendly%20Cities%20and%20Communities,over%20298%20million%20people%20worldwide> (sneto 26. 10. 2024).

Vujović, A. (2015): Globalna platforma starosti prijaznih mest in občin pri Svetovni zdravstveni organizaciji. *Kakovostna starost. Revija za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje*, 18(1), str. 74–76.

Zavod Medgeneracijsko središče Komenda (2017): *Zavod Medgeneracijsko središče Komenda 2007–2017*. Dostopno na: https://www.zmsk.si/images/dokumenti/Zbornik_Medgeneracijsko_sredisce-bilten.pdf (sneto 22. 3. 2022).

Zavod Medgeneracijsko središče Komenda (2022): *Dejavnosti zavoda*. Dostopno na: <https://www.zmsk.si> (sneto 3. 4. 2022).